

KIBRIS VAKIFLARININ BUGÜNKÜ DURUMU VE VAKIFLAR İDARESİNİN FONKSİYONLARI

Ayer BARIŞ

Kıbrıs Vakıflar İdaresi
İdari İşler Şube Müdürü

I- KIBRIS VAKIFLARININ BUGÜNKÜ DURUMU:

A- VAKFIN TANIMI VE KIBRIS VAKIFLARININ DOĞUŞU

"**V**AKIF", fertlerin taşınır veya taşınmaz mallarını harici hiçbir tesir, mecburiyet ve mükellefiyet olmaksızın sırf kendi rıza ve bildirimleriyle şahsi mülkiyetlerinden çıkarıp, yine kendileri tarafından tâyin olunan şartlarla toplum yararına dinî, sosyal ve kültürel hizmetlerin ifası ve benzeri hayır hizmetlerinin yerine getirilmesi için ebedi olarak tahsis etmesidir.

Bir başka anlatımla, vakıf, bir malın Tanrı malı olarak kabul edilmek suretiyle insanların yararına devredilmesi; özel mülkiyette konu olmaktan çıkarılması, sonsuza dek insanlık hizmetine tahsis edilmesi ve toplum olarak yararlanılabilen bir kaynak halinde devam ettirilmesi ve geliştirilmesidir.

Bu duruma göre, vakfedilen herhangi bir şey (mal, mülk), kanuni haller müstesna, ne satılır, ne satın alınır, ne miras kalır, ne bağışlanır ve ne de rehin gösterilir veya ipotek edilir.

Vakfedilmiş mallar, vakıf mevzuatı nazarında, Tanrı'nın malı olan cami malları gibi addolunur. Bu itibarla, vakıfların dini mahiyeti aşıkârdır.

Kıbrıs'ta ilk vakıflar, Kıbrıs'ın 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethi ile birlikte kurulmaya başlamıştır.

Nitekim, Kıbrıs'ın fethi ile birlikte ilk örnek Vakıflar, taşınmaz mallarının vakfedilmesi ile Osmanlı Paşaları-Yöneticileri tarafından kurulmuş ve zamanla diğer hayırsever Müslüman-Türk vatandaşlarının kurdukları vakıflarla vakıf mallar da artarak Ada çapında büyük bir vakıf emlak varlığı meydana gelmiştir.

Ata yadigân erdemli bir geleneğin asırlara sığan birikiminin ürünü olan ve sosyal dayanışmanın çarpıcı örneklerinden sayılan bugünkü KIBRIS VAKIFLARI, Kıbrıs Türk Halkına sağladıkları çok yönlü yararların yanısıra nesilden nesile kopmaz bir bağ da oluşturmuşlardır.

B- BAŞLICA VAKIF TÜRLERİ:

Günümüzdeki Kıbrıs Vakıflarını iki esas sınıfa ayırmak mümkündür.

a- MAZBUT VAKIFLAR:

Bu sınıfta yer alan Vakıflar, yönetimleri dahil tüm işlemleri Vakıflar İdaresi'nce yapılan ve ge-

lirleri Vakıflar İdaresine ait olan Vakıflardır.

Mazbut Vakıflar, doğrudan toplumun hayır ve din işlerine sarfedilmesi şart kılınan ve menfaati hiçbir şahsa ait olmayan Vakıflar ile nesli ve istifade edenleri son bulup zaman aşımı ile mevzuat gereğince Mazbut Vakıflar sınıfına ithal edilen Mülhak Vakıflardan meydana gelmektedir.

b- MÜLHAK VAKIFLAR:

Bu sınıftaki Vakıflar, vakfiye şartlarına göre belirlenen kişiler (Mütevelliler) tarafından yönetilen ve gelir fazlası vakfiyede öngörülen gallehara ait olan vakıflardır.

Her mülhak vakfın kendine özgü vakfiye şartları mevcuttur. Bu şartlara göre, vakfı yapan (Vâkıf), ölümünden sonra vakfın kim tarafından yönetileceğini belirleyebileceği gibi, gelirin ne oranda, hangi amaçlar için ve kimlere dağıtılacağına dair vakfiyeye şartlar koyabilmekte ve vakfın mütevellisi de konan bu şartlar muvacesinde vakfı yönetmektedir.

Mütevelliler, Mülhak Vakıfları, Vakıflar İdaresi'nin nezareti altında yönetmekte ve bu cümleden olmak üzere, Mülhak Vakıfların gelir ve giderleri Vakıflar İdaresi tarafından periyodik olarak muhakabe edilmektedir. Bu denetimlerin esas amacı, uygulamaların vakfiyelere ve diğer mevzuata uygunluğunu sağlamaktır.

Vakıflar İdaresi, Mütevelliler marifetiyle yönetilen Mülhak Vakıfların brüt gelirleri üzerinden % 5 Muhasebe Harcı almaktadır.

Mütevellileri yurt dışında bulunan, mütevellisi ihmalkârlık yapan, henüz mütevellisi atanmayan, aşırı borcu bulunan ve vakfiye şartları yerine getirilmeyen Mülhak Vakıfların yönetimi Vakıflar İdaresi'nce devralınmakta; uygun koşullar oluşuncaya ve müstahak bir mütevelli atanuncaya kadar bu tür Mülhak Vakıflar, Vakıflar İdaresi'nce emaneten yönetilmekte ve gelir fazlaları, vakfiye şartları mucibince gallehara Vakıflar İdaresi tarafından dağıtılmaktadır.

Yukarıda belirtilen ve Klâsik Mülhak Vakıflar diye nitelenebilecek Mülhak Vakıflara ilâveten, son zamanlarda eğitim, sağlık, spor, sanat-kültür gibi çeşitli hayır amaçlarına yönelik olarak kurulan ve mütevelli veya Mütevelli Heyetince idare edilip gallehara bulunmayan Mülhak Vakıflar da mevcuttur.

Halen, Vakıflar İdaresi kütüğüne kayıtlı toplam 365 adet Mülhak Vakıf bulunmaktadır. Bunların 163 adedi atanmış Mütevellilerce yönetilen Mülhak Vakıflar olup geriye kalan 202 adet Mülhak Vakıf, çeşitli nedenlerle tevliyet durumu münhal düşen vakıflar olup bu tür mülhak vakıflar, yukarıda da değinildiği üzere, müstahak bir mütevelli atanuncaya kadar, Vakıflar İdaresi'nce emaneten yönetilirler. Vakıflar İdaresi emaneten yönettiği Mülhak Vakıfların brüt gelirleri üzerinden % 5 Muhasebe ve % 10 İdare harcı olmak üzere cem'an % 15 harç almaktadır.

C- KIBRIS VAKIFLARININ ÖNEMİ:

Kıbrıs'taki Vakıfların, Kıbrıs Türk Halkının gerek dünkü ve gerekse bugünkü ekonomik ve sosyal hayatında fevkâlâde önemli bir yeri söz konusudur. Vakıfların bu önemli konumuna bildirin ileriki bölümlerinde daha somut olarak değinilecektir.

Mamafih, özetlemek gerekirse, özellikle İngiliz Sömürge Yönetimi döneminde (1878-1955) Evkaf Müessesesi, Kıbrıs Türk Halkı'nın kara gün dostu olarak topluma dönük büyük hizmet ve katkılarda bulunmuştur.

Bu dönemde Evkaf Müessesesi, adetâ bir devlet gibi, Kıbrıs Türk Halkının türlü sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan örgüt işlevini görmüştür. Dinî eğitimin ve okul inşa giderlerinin finanse edilmesi, Şer'îye mahkemelerinin giderlerinin karşılanması, hisarların temizliği ve Lefkoşe su

şebekesinin kurulması gibi bir kısım beledi hizmetlerin sunulması, köylere su götürülmesi ve okul yapılması, esnaf ve kooperatif kuruluşlara maddi yardımlarda bulunulması ve fakir-fukaraya yardım elinin uzatılması bu meyanda zikredilebilir.

İngiliz Sömürge Yönetimi döneminde, Vakıfların önemini müdrik olan Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs Vakıflarının kendi özyönetimine kavuşması yönünde uzun ve yılmaz bir mücadele örneği vermişlerdir. Hatâ, Kıbrıs Rumlarının, Kilisenin öncülüğünde Adayı Yunanistan'a ilhak etme çabaları karşısında Kıbrıs Türk Halkının Evkaf için vermekte olduğu mücadele "Kıbrıs Türkünün Adada var olma mücadelesi" şekline dönüşmüştür.

Liderlerinin önderliğinde gerçekleştirilen Kıbrıs Türk Halkı'nın bu azimli mücadelesi sonucunda bir yandan 15 Nisan 1956 tarihinde Kıbrıs Vakıfları kendi özyönetimine kavuşmuş; diğer yandan ise, 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.

Vakıfların, Kıbrıs Türk Halkı için var olan önemi, 1960 yılından itibaren de günümüze kadar farklı kompozisyonuna rağmen eksilmeden devam edelmektedir.

II- KIBRIS VAKIFLAR İDARESİNİN FONKSİYONLARI

A- YASAL STATÜ VE YÖNETSEL YAPI:

Bugünkü haliyle, Vakıflar ve Din İşleri Dairesi, Ahkâm-ül Evkaf hükümleri, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası ve 31/1970 sayılı Vakıflar ve Din İşleri Dairesi Teşkilât Kanunu'na göre devamlı mevcudiyeti olan, resmi mühürü bulunan, ayrı tüzel kişiliğe sahip anayasal bir kamu kuruluşudur.

KIBRIS VAKIFLAR İDARESİ ise, Vakıflar ve Din İşleri Dairesi tüzel kişiliği içerisinde yer alan iki kuruluştan birisini teşkil etmektedir. Aynı tüzel kişilik içerisinde yer alan ikinci kuruluş KIBRIS MÜFTÜLÜĞÜ'dür.

31/1970 sayılı Teşkilât Kanunu ile tarihsel ve klâsik fonksiyonlarının yanı sıra ekonomik fonksiyonu da resmen tescil edilen KIBRIS VAKIFLAR İDARESİ;

- a. Bu amaca yönelik faaliyetleri de ifa edebilecek şekilde reorganize edilmiş,
- b. Devlet mekanizmasında mevcut bürokratik engellerin ortadan kaldırılıp modern işletmeciliğin gerektirdiği çabuk karar alma ve uygulama sürecine geçebilmek amacıyla özerk bir kuruluş haline getirilerek bir başkan, en az 4, en çok 6 üyeden oluşan bir İDARE HEYETİNE bağlanmış ve
- c. Dinî işlerin, emlak idaresi işlerinin ve işletmecilik faaliyetlerinin etkinlikle sürdürülebilmesi için de, VAKIFLAR İDARESİ ile MÜFTÜLÜK birimleri AYNI tüzel kişilik altında ve fakat AYRI BİRİMLER olarak oluşturulmuşlardır.

Bu yeni yaklaşım çerçevesinde VAKIFLAR İDARESİ;

- Tüm mazbut emlakî asalcten idare, idame ve inkişaf ettirmekle,
 - Mülhak Vakıfları idare ve kontrol etmek ve inkişaflarını sağlamakla,
 - Vakıflara ait tarihi ve mimari eserlerin tamir, bakım ve muhafazasını sağlamakla,
 - Gerek vakfiyelerde ve gerekse kanun, tüzük ve diğer mevzuatla tesbit edilen hayır hizmetlerini ifa etmekle,
 - Kendi gelir kaynaklarını en iyi şekilde kullanarak Vakıfları, Türk Toplumunun iktisadî ve sosyal kalkınmasına dönük çalışma şekli ile inkişaf ettirmek ve bu amaçla;
- i. Mali, ticarî, sınıf ve ziraf teşebbüslerde bulunmak,

ii. İşletmeler kurmak,

iii. Mevcut işletme veya şirketlere iştirak-etmekle

vazifelendirilmiş. Ve belirtilen bu amaçlara ulaşabilmek üzere, fiilen gerçekleştirilen Genel Müdürlük organizasyonu çerçevesinde;

- İdari İşler,

- Mali İşler

- İşletme ve Araştırma

- İnşaat ve

- Emlâk

bölümleri oluşturulmuş ve kadrosu yukarıda belirlenen görevleri ifa edebilecek elemanlarla güçlendirilmiştir.

- Tüm program ve faaliyetleri ise, Devletin kontrol organlarının denetimine tâbi kılınmıştır.

Aynı tüzel kişilik içerisinde yer alan KIBRIS MÜFTÜLÜĞÜ ise;

- Tüm dinî hizmetleri yürütmekle,

- Cami ve minarelerin bakım ve idamesini sağlamakla ve yeni cami-minare inşaatlarını belli prensipler ve öncelik esasına göre gerçekleştirmekle

görevlendirilmiştir.

B- KIBRIS VAKIFLAR İDARESİNİN BELLİ BAŞLI HUSUSİYETLERİ:

a. Kıbrıs'taki, toplumsal mücadele, önemli ölçüde Vakıflarla başlamıştır.

Daha önce de değinildiği üzere, Vakıflar İdaresi, Kıbrıs'ta, İngiliz Sömürge Yönetimi ve Yunan emperyalizmine karşı, Kıbrıs Türk Halkı'nın mücadele ruhunun güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

b. Vakıflar İdaresi, KKTC'de en büyük emlâk sahibi kuruluştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde en büyük emlâk sahibi olan Vakıflar İdaresi'nin, 1988 Yılı değerleriyle, 500.550.828.960.- TL değerindeki emlâkinin 183.331.084.560.- TL değerindeki kısmı, yani değer itibarıyla toplam emlâkinin % 36.6'sı Güney Kıbrıs'ta kalmıştır. Ve Vakıflar İdaresi Güney'de kalan emlâkinden dolayı her yıl büyük oranda gelir kaybına uğramaktadır.

Vakıflar İdaresi'ne, KKTC'de tahsis edilmiş olan emlâk, Güney'de kalan vakıf emlâkin, kıymet olarak % 39'unu teşkil etmektedir. Rakamsal olarak ifade edilirse, Güney'de kalan 183.331.084.560.- TL kıymetindeki vakıf emlâke karşılık, Kuzey'de Vakıflar İdaresine 72.115.999.493.- TL kıymetinde emlâk tahsisi yapılmıştır.

Bu itibarla, eşdeğerde mal temini sorunu, Vakıflar İdaresi için, gerek mazbut emlâk ve gerekse Mülhak Vakıflar emlâki açısından, halen en ciddi sorunlardan birisini teşkil etmeye devam etmektedir.

c. Vakıflar İdaresi, Kıbrıs'taki Türk varlığının devamlılığında önemli bir güç olmuştur.

Kıbrıs Türklerinin elindeki toprakların önemli bir kısmı sırf vakıf olduğu için bugüne kadar elimizde kalabilmiştir. Vakıfların ölmezliği ve vakıf emlâkin prensip olarak satılmazlığı, Kıbrıs Türk Halkı'nın Adadaki toprak varlığı açısından önemli bir avantaj teşkil etmiştir.

d. Vakıflar İdaresi, Adadaki Türk Varlığına kastedilen dönemlerde, sağladığı sosyal, dini,

kültürel ve ekonomik katkılarla Türk Toplumunun özünden hiçbir şey kaybetmeden bugünlere intikalini sağlayan önemli bir etkidir.

e. Vakıflar İdaresi tarihi yapılara sahip bir kuruluştur.

f. Vakıflar İdaresi, sunduğu çeşitli ve çok yönlü hizmetleri ile toplumun önemli kesimini ekonomik olarak etkileyen bir kuruluştur.

g. Vakıflar İdaresi, Ada çapında gerçekleştirdiği cami ve minarelerle Kıbrıs'taki Türk Varlığının ve dolayısıyla Müslümanlığın sağlam bir göstergesi olmuştur.

h. Vakıflar İdaresi, 31/1970 sayılı Teşkilât Kanunu çerçevesinde, Kıbrıs Türk Toplumunun ilk Kamu İktisadi Teşebbüsü sıfatını kazanan bir kuruluştur.

C- VAKIFLAR İDARESİNİN TARİHİ AMAÇLARI VE FONKSİYONLARI

Vakıflar İdaresi'nin bugünkü fonksiyonları ile ifa ettiği görevlere geçmeden önce bu fonksiyonların seyrini tarihsel süreç içerisinde özetlemekte yarar var.

1- OSMANLI DÖNEMİ (1571-1878)

Devletin sosyal ve kültürel fonksiyonlarının henüz gelişmemiş olduğu 1571-1878 döneminde, Vakıflar genellikle aşağıdaki esas maksatlara yönelik hizmetlerde bulunmuşlardır.

i. Dini Fonksiyonu:

Esas gaye, yeni cami yapımı ve mevcut camilerin idame ve idaresidir. Bu devirde imamet ve camilerde hizmet gönüllü olarak yapıldığından pek personel masrafı öngörülmemiştir.

ii. Eğitim Fonksiyonu:

Bu devirde eğitim fonksiyonundan kastedilen, özellikle dini eğitim ve öğrenimdir.

iii. Sosyal Fonksiyon:

Bu fonksiyon da, daha fazla toplum içerisindeki ihtiyaçlılara maddi yardım yapma ve aşevleri kuma şeklinde gerçekleştirilmiştir.

2- İNGİLİZ SÖMÜRGE DÖNEMİNDE (1878-1955)

Kıbrıs'ta İngiliz Sömürge İdaresinin hakim olduğu 1878-1960 dönemi ve henüz ait olduğu Türk Toplumunun kontrolüne verilmediği devrede (1878-1955) Vakıflar, mevcut sömürge idaresince çeşitli tecavüz ve istismarlara uğratılmış olmasına karşın, Türk Toplumunun varlığını korumasını sağlamış; birliğinin ve dayanışmasının timsali olmuştur.

Bu dönemde Vakıfların Türk Toplumuna sunduğu hizmetleri şöyle sıralayabiliriz.

i. DİNİ FONKSİYON:

Vakıf şartlarına uygun olarak yeni cami yapımı ile mevcut camilerin idame ve idare masraflarına ilâveten 1878-1955 döneminde Evkaf, gönüllü hizmetten vazgeçen Din Görevlilerinin ödeneklerini de finanse etmeye başlamıştır.

ii. EĞİTİM FONKSİYONU:

Yaklaşık olarak 1920 yılına kadar Evkaf, Kıbrıs'ta, Türk Toplumunun tüm eğitim harcamalarını finanse etmiştir. Bu devrede eğitimin ağırlığı daha çok din üzerine olmuştur.

iii. SOSYAL FONKSİYON:

Bu fonksiyon kapsamında aşağıdaki hususları kaydetmek mümkündür.

- a. Şer'îye Mahkemelerinin organize ve finanse edilmesi.
- b. Çeşitli Beledi hizmetlerin sunulması.
- c. Köylere çeşitli hizmetlerin (su, okul vb.) götürülmesi.
- d. Türk Kuruluşlarına, Fukaraya ve Esnafa Yardım Yapılması.

3- VAKIFLAR İDARESİNİN BUGÜNKÜ FONKSİYONLARI:

Uzun bir mücadeleden sonra 15 Nisan 1956 tarihinde Evkaf'ın Türk Toplumuna devri, Kıbrıs Türkünün Adada var olma ve özgürlük mücadelesinde kazandığı ilk zafer, ilk ileri adımdır.

Türk Toplumuna devredilişiyle birlikte Evkaf'ın amaç ve görevlerinde toplum menfaatine bir takım geliştirme ve ilâveler yapılması zorunluluğu doğmuş ve Toplumun iktisadi hayatının canlandırılması için Vakıflar İdaresine, mevcut görevlerine ilâveten, 13 Ekim 1970 tarihinde çıkarılan ve bugün de halen yürürlükte olan 31/1970 sayılı Vakıflar ve Din İşleri Dairesi Teşkilât Kanunu ile ekonomiye ve işletmeciliğe ilişkin ağırlıklı görevler verilmiştir.

Yukarıdaki anlatım çerçevesinde, Vakıflar İdaresi'nin günümüzdeki fonksiyonlarını şöyle sıralamak mümkündür:

i. DİNİ FONKSİYON:

Bu fonksiyonun günümüzdeki uygulanması Kıbrıs Müftülüğü Bütçesinde yer alan dinî giderlerin finanse edilmesi şeklindedir.

ii. SOSYAL FONKSİYON:

Bugün için, Vakıflar İdaresi'nin sosyal fonksiyonu, mevcut Vakıfların hayır şartlarının konsolide edilmesiyle oluşturulan Hayır ve Sosyal İşler Fonu çerçevesinde yoksullara yapılan yardımları ve eğitim, spor, kültür v.b sahalara yönelik malf katkıları kapsamaktadır.

iii. İKTİSADİ FONKSİYON:

Bugün için, Vakıflar İdaresi'nin en önemli ve ağırlıklı fonksiyonlarından birisini teşkil etmekte olup Vakıflar İdaresi'nin ekonomik öneminin anlaşılması ve sahip olduğu iktisadi potansiyelin harekete geçirilmesinin kararlaştırılmasıyla, 31/1970 sayılı Vakıflar ve Din İşleri Dairesi Teşkilât Kanunu ile, Vakıflar İdaresi'ne ekonomik alanda, doğrudan işletmeler kurmak da dahil olmak üzere, çeşitli iktisadi görevler verilmiştir.

Bu fonksiyonun etkin bir şekilde canlı tutulması ve başarıya ulaştırılması hususu, Vakıflar İdaresi'nin diğer fonksiyonlarını ve yasal görevlerini yerine getirmesine olanak sağlayacağı cihetle, Vakıflar İdaresi açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu itibarla, Vakıflar İdaresi, kendisine yasal zeminde verilen iktisadi fonksiyon ifa etme görevini eksiksiz bir biçimde yerine getirme azim ve kararlılığı içerisinde bugünkü faaliyetlerini sürdürmektedir.

D- VAKIFLAR İDARESİ'NİN BUGÜNKÜ FAALİYETLERİ:

Vakıflar İdaresi'nin, 31/1970 sayılı Vakıflar ve Din İşleri Dairesi Teşkilât Kanunu ile daha da geliştirilen çok yönlü faaliyetlerinden amaçlanan, iktisadi kalkınmaya katkıda bulunmak ve dini, sosyal ve kültürel hizmetlerin daha üst düzeyde gerçekleşmesini sağlayacak kaynaklar yaratmaktır.

Vakıflar İdaresi yıllık faaliyetlerini yukarıdaki amaçlar doğrultusunda sürdürmektedir.

Vakıflar İdaresinin, 31/1970 sayılı Teşkilât Kanunu ile belirlenen çerçevedeki yıllık faaliyetlerini ana başlıklarla şöyle sıralamak mümkündür.

a. İktisadi Faaliyetler:

- i. Emlâk İdaresi faaliyetleri
- ii. İnşaat faaliyetleri
- iii. Turizm faaliyetleri
- iv. Tarımsal faaliyetler
- v. İştirakler.

b. Dini Faaliyetler.

c. Sosyal ve Kültürel faaliyetler

Yukarıda kategorik bir sınıflandırmaya tâbi tutulan Vakıflar İdaresi faaliyetlerinin her birinin mahiyetini belirtmek ve çerçevesini çizmek uygun olacaktır.

i. Emlâk İdaresi Faaliyetleri:

Daha önce de değinildiği üzere, Kıbrıs Vakıflar İdaresi KKTC'de en büyük emlâk sahibi kuruluştur.

Vakıf emlâkin kiralanmasından elde edilen gelirler, Vakıflar İdaresi Konsolide Bütçesinin istikrarlı ve önemli bir gelir kalemini teşkil etmektedir. Örneğin 1989 Mali Yılı Bütçesi Gelirlerinin % 40'ı (800 milyon TL) ve 1990 mali yılı Bütçe Tasarısı gelirlerinin % 45'i (1.4 milyar TL) vakıf emlâkin kira gelirlerinden oluşmaktadır.

ii. İnşaat Faaliyetleri:

Vakıflar İdaresi'nin bu çerçevedeki faaliyetleri;

- Emlâkin tamiri bakımı ve korunması

- Vakıf eserlerin restorasyonu

- Şehirlerin imarına katkıda bulunulması

- Gelirlerin artmasına yönelik yeni inşaatların yapılması amaçları doğrultusunda sürdürülmektedir.

Bunların gerçekleştirilmesinde finansman temini için bir yandan Kredi temini yönüne gidilirken daha sık bir yöntem olarak da müstakbel kiracılardan prim adı altında gelecek yılların kira gelirleri peşin olarak tahsil edilmekte ve temin edilen bu finansman imkânı ile ticarî nitelikte yeni inşaat yatırımları gerçekleştirilmektedir.

Ticarî nitelikteki inşaat faaliyetlerinin yanısıra vakıf eserlerin restorasyonu çalışmalarını çerçevesinde de inşaat faaliyetleri sürdürülmektedir. Örneğin, önemli bir Osmanlı yapıtı olan ve restorasyon çalışması halen devam eden Büyük Han'ın restorasyonu için bu yıl sonuna kadar toplam olarak 285 milyon TL. harcanmış olacaktır. Büyük Han'ın restorasyonu için 1990 Mâli Yılı Bütçe Tasarısına ise 165 milyon TL. ödenek konmuş bulunmaktadır. Bahse konu restorasyonun 4-5 yıl sonra tamamlanması öngörülmektedir.

iii. Turizm Faaliyetleri:

Vakıflar İdaresi, turizm faaliyetlerini Lefkoşe'de Saray Otel ile Girne'deki Dome Otel'i bizzat işleterek sürdürmektedir.

Vakıflar İdaresi Konsolide Bütçesi içerisinde turizm gelirlerinin çok önemli bir payı vardır. Bu pay, 1989 Yılı Konsolide Bütçe Gelirlerinin % 51'ini ve 1990 Yılı Konsolide Bütçe Tasarısı Gelirler-

inin ise % 52'sini teşkil etmektedir.

KKTC'deki toplam yatak kapasitesi içerisinde Vakıflar İdaresi'nin payı yaklaşık % 10'dur. Son beş yıl içinde, ülke genelinde ortalama doluluk oranı % 30-40 civarında seyrederken; turizme hitap eden Dome Otel'de bu oran % 70-75, resmi kuruluşlar ve iş çevrelerine hitap eden Saray Otel'de ise % 34 civarında olmuştur.

Vakıflar İdaresi'nin bahse konu ile oteline ilişkin kısa bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Yatak Kapasitesi	Oda Sayısı	Yıllık Ortalama Doluluk(öngörülen)			
		1988	1989	1990	% 75
Dome Otel 350	168	% 77	% 72		% 35
Saray Otel 126	60	% 34	% 32		

iv. Tarımsal Faaliyetler:

Vakıflar İdaresi, tarımsal faaliyetlerini 987 dönümlük narenciye bahçesinin yer aldığı Güzelyurt'taki Fazıl Polat Paşa Çiftlik İşletmesi'nde sürdürmektedir. Vakıflar İdaresi Konsolide Bütçe Gelirleri içerisindeki Tarımsal İşletme Payı, net katkı olarak, 1989 yılı için % 7 ve 1990 Bütçe tasarısında ise % 3'tür.

Vakıflar İdaresi, sahip olduğu KKTC'deki tüm narenciye bahçelerinin % 1.7'si ile, KKTC'den ihraç edilen toplam ürünün % 3.16'sını sağlamıştır.

v. İştirakler:

Vakıflar İdaresi bilfiil faaliyet gösterdiği emlak, tarım ve turizm alanlarının yanısıra toplum ekonomisine katkısını artırmak amacıyla çeşitli ortaklıklar oluşturma yoluna da gitmiştir. Bu ortaklıkların belli başlıları şunlardır:

Ortaklık Adı	Sermaye Durumu	Vakıflar İdaresi Payı
Kıbrıs Vakıflar Bankası Ltd.	7.000.000,000.- TL.	% 51
Tam Kredi Ltd.	60.000.000.- TL	% 10
EFİK Ltd.	7.200,000.- TL.	% 80

Kıbrıs Vakıflar Bankası'nın bir diğer önemli ortağı ise % 24'lük sermaye payı ile Devlet'tir.

Tam Kredi Ltd., kredi ve sigorta-seyahat işleri için Kıbrıs Vakıflar Bankasının % 51 sermaye payı ile kurulmuş bir şirkettir.

b. Dinî Faaliyetler:

Topluma yönelik dinî hizmetler esas itibarıyla Kıbrıs Müftülüğü eliyle yürütülmekte ve bu hizmetlerin finansmanı Vakıflar İdaresi tarafından karşılanmaktadır.

Vakıflar İdaresi gelirlerinin önemli bir kısmını yıllardan beri Müftülük Bütçesinin finansmanı için kullanmaktadır. Aşağıdaki rakamlar bu durumu yansıtmaktadır.

Yıllar	Vakıflar İdaresi Gelirleri	Dini Giderlere Evkaf Katkısı	Dini Giderlere Katkının Evkaf Geliri İçindeki Payı
1988	1.235 milyar TL	453 milyon TL	% 36
1989	2.095 milyar TL	795 milyon TL	% 39
1990 (Öngörülen)	3.100 milyar TL	1.8 milyar TL	% 58

c. Sosyal ve Kültürel Faaliyetler:

Vakıflar İdaresi, sosyal faaliyetlerini, vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının konsolide edilme-
siyle oluşturulan "Hayır ve Sosyal İşler Fonu" çerçevesinde sürdürmektedir.

Hayır ve Sosyal İşler Fonu kanalıyla çeşitli kişi ve kuruluşlara yapılan yardımlar ile malını vak-
fedenlere ve Mülhak Vakıf gallehlarına yapılan yardımlar son üç yıl itibariyle aşağıda sunulmuştur.

	1988 Yılı	1989 Yılı	1990 Yılı için Öngörülen
1. Hayır ve Sosyal İşleri Fonu Kanalıyle Yardım	17 milyon TL	24 milyon TL	36 milyon TL
2. Malını Vakfedenlere Yapılan Yardımlar	2 milyon TL	4 milyon TL	6 milyon TL
3. Mülhak Vakıf Gallehlarına Yapılan Yardımlar	2.5 milyon TL	7.5 milyon TL	14.5 milyon TL

Vakıflar İdaresi sosyal yardımlarının yanısıra, bedelsiz olarak sosyal ve kültürel maksatlara
tahsisli önemli değerdeki emlakı ile topluma görünmeyen katkı sağlamaktadır. Örneğin, Atatürk Kül-
tür Merkezi, 20 Temmuz Lisesi, Lefkoşa Türk Lisesi, Sedat Simavi Endüstri ve Meslek Lisesi, Kızı-
lay, Kızılay arkası göçmen evleri, Namık Kemal Lisesi arsalarını bu meyanda zikretmek mümkündür.

Ayrıca, daha önce değinildiği üzere, Vakıflar İdaresi kültürel faaliyetleri çerçevesinde, 1982
yılında Eski Eserler ve Müzeler Dairesi ile müşterkan başlattığı Büyük Han'ın restorasyonu çalış-
malarını halen sürdürmektedir.

III. VAKIFLAR İDARESİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

1. GÜNEY'DE KALAN VAKIF EMLAKE TAM KARŞILIK TEŞKİL EDECEK EMLAK TAHSİSİ YAPILMASI:

Vakıflar İdaresi'nin yıllardan beri karşı karşıya bulunduğu en büyük sorunlardan biri, Gü-
ney'de kalan vakıf emlake Kuzey'de tam karşılık teşkil edecek emlak tahsis alamamış olması ve tah-
sis edilen emlake de kesinlik kazandırılmamış olmasıdır. Bu durum, Vakıflar İdaresi'nin ileriye dö-
nük yatırım plânları yapması hususunda tereddütler doğurmaktadır.

Mamafih, ilgili merciler ile varılan mutabakat çerçevesinde çalışmalar yoğun bir şekilde devam
etmekte olup, bu sorunun kısa zamanda çözüleceğine inanılmaktadır.

2. FİNANSMAN TEMİNİ:

Vakıflar İdaresi'nin bir diğer önemli sorunu ise yatırımların finansmanı için yatırımların geri
ödeme süresine eş veya yakın süre ile düşük faizli kredi temin edememesi; yüksek faizle kısa vadeli
borçlanma zorunluluğu ve bu durumun yatırımların gerçekleştirilmesine olan olumsuz etkisidir.

Kıbrıs Vakıflar Bankası'nın da henüz büyüme ve sermaye artırım süreci içerisinde olması, bu
aşamada Vakıflar İdaresine gelir katkısı yapmasına olanak tanımamaktadır.

Vakıflar İdaresi, kredi temininde karşılaştığı zorluklar nedeniyle de KKTC'nin gereksinim
duyduğu sahalara yapması gerekli yatırımları ertelemek sorunuyla karşı karşıya kalmıştır.

Sorunun çözümü için uygun koşullarla (uzun vade, düşük faiz) proje kredisi olanaklarının ya-
ratılması elzem görülmektedir.

3. DİNİ GİDERLERİN VAKIFLAR İDARESİ GELİRİ ÇERÇEVESİNDE TESBİTİ:

Vakıflar İdaresi iktisadi faaliyetlerinden gelir fazlası elde etmektedir.

Vakıflar İdaresi'nin bu özelliğini devam ettirebilmesi için her yıl sağladığı gelir fazlasının hiç olmazsa bir kısmını, varlığını idame ve geliştirmeye matuf yatırımlara kanalize etmesi ve ondan sonraki gelir fazlasını dinî, sosyal ve kültürel hizmetlere dağıtması gerekmektedir.

Ne var ki, Vakıflar İdaresi'nin dinî, sosyal ve kültürel hizmetlere yaptığı katkı, gelir fazlasını zaman zaman zorlamaktadır. Bu durum ise, zorunlu yatırımların dahi kısıtlanması sonucunu doğurmaktadır.

Yatırımların kısıtlanmasına devam edildiği takdirde, gelir yaratan kaynakların rantabilitesinin düşmesi ve neticede dönüşsüz giderle ortaya konan dinî, sosyal ve kültürel hizmetlerin durdurulması durumuyla karşılaşılabilecektir.

Bu itibarla, özellikle dinî giderlerin, Vakıflar İdaresi'nin gelir düzeyi çerçevesinde tesbit edilmesi ve KKTC Anayasası'nın ilgili hükmü uyarınca, Devletin, hiç değilse makul bir süre, dinî giderlere gereken katkıyı yapması bu sorunun giderilmesine yardımcı olacaktır.

Kıbrıs'ta, sorunları giderilmiş ve daha güçlü kılınmış bir EVKAF MÜESSESESİ, Kıbrıs Türk Halkı'na daha fazla hizmet ve katkı demektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

1. Dünkü ve Bugünkü Evkaf - Kıbrıs Evkaf Yayınları No: 3, 1973.
2. Rakamlarla Gerçekler - Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, 1978.
3. Altan, Mustafa Haşim; Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, 1986.
4. Kıbrıs Vakıflar İdaresi 1974 Yılı Faaliyet Raporu, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları No: 9, Ekim 1975.
5. Kıbrıs Vakıflar İdaresi 1980 Yılı Faaliyet Raporu, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları No: 18, Nisan 1981.
6. Kıbrıs vakıflar İdaresi, 1987 Yılı Faaliyet Raporu, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları No: 25, Ağustos 1988.
7. Kıbrıs Vakıflar İdaresi 1989 Yılı Faaliyet Raporu, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları No: 26, Temmuz 1989.
8. Kıbrıs Vakıflar İdaresi, 1989 Mali Yılı Konsolide Bütçesi
9. Kıbrıs Vakıflar İdaresi 1990 Mali Yılı Konsolide Bütçe Tasarısı.

TARTIŞMA

BAŞKAN — Biz de teşekkür ederiz efendim.

Şimdi, oturumumuzun tartışma bölümüne geçiyoruz.

Lütfen, çok kısa olmak şartıyla sorusu olanlar veya katkıda bulunmak isteyenler işaret buyursunlar.

Buyurun Sayın DÜRRÜOĞLU.

Ayhan DÜRRÜOĞLU — Konuşmacılarımıza, bizleri aydınlattıkları için evvela teşekkürü bir borç biliyorum.

Saniyen, şu soruları yöneltmek istiyorum: Efendim, sorularımı son konuşmacıya yönelirsem daha isabetli olacak kanaatındayım. Şimdiye kadar vakıf onanım geçirmiş midir? Bu birinci sorum.

İkinci sorum: Şimdiye kadar, yapıldıysa, bu restorasyonlarda Ecnebi elemanlar mı kullanılmıştır?

Üçüncü sorum: Şayet bundan sonra onanım yapılacaksa; ki, Büyük Han'ın onanımına geçildiğini memnuniyetle duymuş bulunuyoruz. Bu restorasyonlarda, Edime Selimiye Camiimizin restorasyonunda düşülen hatalara düşülmemesini önermek istiyorum. Şöyle ki, kubbe kasnağında, ses akustiğini meydana getirmek üzere, Mimar Sinan'ın ağız açık, dışa olarak kırmış olduğu testileri yabancı restoratörler, -zannediyorum İtalyan'dı- yabancı şirkete milyarlarca liraya baliğ olarak verilmiş olan bu restorasyonda, daha önce duymuşlar, Mimar Sinan eserlerini yaparken binaların orasına burasına gömü, mücevher koyuyormuş diye, bunlar da burada gömü vardır zannıyla kırıp kırıp içlerini alçıyla doldurmuşlar. Anlıyorum ki, Sayın Hocalarımız yol gösterememişler veya murakabe sistemimiz zayıf kalmış. Milyarlar gitmiş. Selimiye'nin kubbesindeki, kubbe kasnağındaki testiler de, içi alçılarla doldurularak harap olmuş. Binaenaleyh, Ecnebi şirketlere verildiği takdirde, muazzam paralara baliğ olan bu hadiselerin, son derece büyük dikkat, itina ve titizlikle kontrolünü öneriyorum.

Dördüncüsü: Biraz önce Sayın Konuşmacımızın bahsettiği, Güzelyurt'taki narenciyelerden yararlanıyoruz ve şu kadar da buralara sarf ederek alıyoruz dedikleri Güzelyurt yanılmıyorsam Omurfo'dur. Omurfo, hudutlarımızın içinde midir?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Buyurun Sayın ARIBURUN.

Perihan ARIBURUN — Kıbrıslıyım, Büyük Han'a çok ilgim var. Kıbrıs'ın fethinde Muzafer Paşa isminde bir kumandanın bu hanı yaptırmış olduğunu biliyorum.

Diğer taraftan, vakıf eserlerimizin, imkân olsa kullanılmasını çok arzu ederdim. Çünkü bizler, vakıf eserler içinde yaşıyoruz. Bütün memleketimiz, yurdumuz, dışarda kalan vakıflarımız, bizim büyük mirasımızdır.

Sormak isterdim, şunu sormak isterdim: Büyük Han, onandıktan sonra ne suretle kullanılacaktır?

Bir de şunu sormak isterdim müsaade buyursanız: İngilizler, o Büyük Han'ın üst katında Shakespeare oyunları oynatmak için garip bir tiyatro yapmışlardı. Bir tarafta oturuyorlardı, bir tarafta da tiyatro oynatılıyordu. Bunun bozulmamasını rica ederim. Bu birinci husus.

İkincisi, otel mi yapılacaktır, ne yapılacaktır? Okul mu yapılacaktır? Ben olsam oraya, bir üniversite fakültesi koyarım. O kadar güzel, o kadar şahane bir bina ki, bunun bir eşi, bir benzeri. Bursa'mızdaki Koza Han'ı da buna benziyor. Ortasındaki şadırvanın üstündeki ufacık cami, bilmem ki bizim Kıbrıs'a bağlılığımızı artırmak için başlıbaşına bir simgedir. Bunu rica edeceğim.

Ben şuna inanıyorum ki, bizim eski medreselerimiz dönüp dolaştırılıp, kendi bünyelerinde eski Yunan eserlerini besleyeceklerine, bizim eski medreselerimiz şimdi Kanada'da, orada, burada yeni okullar olarak, yeni moda olarak çıkıyor ortalığa; yani, ortası bir alan, bir bahçe gibi, çevresinde sınıflar olma... Bu suretle, sınıfları içeriden iyice görebilmek... Velhasıl, bu bir yeni moda mektep

usulü. Biz, eski medreselerimizi, içlerinde eski Roma eserlerinin, büyük, güzel, mermer eserlerin, Yunan eserlerinin derlenip toparlanması için kullanacağımıza, acaba kendi kültürümüzü millete, memlekete, özellikle çocuklarımıza aşılayacak birer kültür müessesesi yapamaz mıyız? Mesela hatırlıyorum, bundan 10 sene evvel, güney Sırbistan'da dolaştığımız zaman, -bir resmî ziyaret için gidilmişti oraya- bizim güzel camilerimizin bazıları hiç kullanılmıyor, bazılarından turizm için istifade ediliyor. Ben asla bunu söylemiyorum, yalnız anlatmak istiyoruz sizlere, camilerin bazıları yarısına kadar muşamba ile kaplanmıştı. Namaz vakitleri olmadığı zaman, turistleri oraya parayla alıyorlardı. Yalnız namaz zamanlarında, Müslümanlar'a, yani Türkler'e bırakıyorlardı. Bilmem siz bunlara ne dersiniz. Dünyanın en güzel, eski bir Bektaşî müessesesi olan yer, şimdi ismini iyice söyleyemeyeceğim size, yine cenupta -hatırladım- Harabatî Baba Tekkesi. Bu, Harabatî Baba Tekkesi'nde, Harabatî Baba'nın türbesinin içi, Pepsi Cola ve buna mümasil şişelerle doluydu. Bunlar acıklı şeyler. Biz yalnız emlak hususunda istifade etmek değil, bizi kültürümüzün yayılması hususunda istifade etmeliyiz.

Benim sorularım şu kadarlık olacak: Büyük Han, ileride nasıl kullanılmak isteniyor? Ben arzu ederdim ki, bir fakülte kurulsun oraya. Çünkü değer. Büyük konferanslar yapılabilecek bir yer var. Açık yer var, kapalı yer var. Bir de, Arap Ahmet Camii Kebirinin -ki dedem orada yatar- vakıfları ne oldu, kime satıldı, nereye gitti, onları nasıl müdafaa edebiliriz?

Afedersiniz, uzun konuştum, sağolun.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Buyurun Sayın DOĞAN.

Lütfü DOĞAN — Sayın Başkan, gerçekten Vakıflar İdaresi olarak Kıbrıs'ı çok güzel bir şekilde anlattılar. Zaten, şahsen Kıbrıs'ın din hayatını ve Kıbrıs vakıf yönetimini bilen bir insanım. Bu sene, Vakıflar İdaresinde Kıbrıs konusunun gelmesi, Kıbrıs'tan muhterem heyetin buraya teşrifleri, meselenin önemini bize göstermiş olmaktadır.

Öğrenmek istediğim konu, Kıbrıs'ta, güneyde kalan kısımda, her ne kadar, kuzeydeki verilecek emlakla karşılanacak; ancak, güneyde kalan kısımda, daha önce Rumlar'ın yapıklarının tevalisi olarak buradaki mabetler, mabetlerin aynı şekilde vakıf mallarının, arazi değil vakıf mallarının kalmasını sağlamak lazım geldiğine inanıyorum. Çünkü, vakıf mallar, bütün Müslümanlar'ın, bütün insanların, Allah'ı seven insanların, bütün insanlığa Allah için bıraktıkları yerlerdir. Bir Hala Sultan'daki yeri gördüm. Burayı, her ne hal olursa olsun, muhterem Perihan Hanımefendi'nin söyledikleri gibi, gerçek hüviyetini bozacak bir biçimde kullanılmamalı. Yalnız o değil, ondan başka, güneydeki yerleri bilmiyorum, Bafta yerle bir edilen meşhur cami, başlangıçta başka şeylere kullanılmış, ondan sonra tamamen yerle bir olmuşlar. Buna, Vakıflar İdaresi'nin itina edeceğine ve onların korunmasına çalışacağına, bir Türk hakkı, bir insan hakkı olarak koruyacağına inanıyorum. Acaba, bu konuda tedbirleri var mı? Onun için rica ediyorum, ihmal edilecek bir konu değil.

Kıbrıs'ta, bildiğiniz üzere, 100 kadar cami yıkılmıştır. Bütün dünya bunu seyretmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra, Türk'ün namusunu, özgürlüğünü, yaşayışını kurtaran bu harekattan sonra, gözlerimle gördüm; kiliseleri, mabetleri, camiler gibi itina ettiler Kıbrıs Türk'ü. Uygur, terbiyeli insanlar, o itinayı gösterdikleri halde, bütün dünya kiliseler birliği mezarlıkları dahil, mezartaşlarımızı kırdınız, kiliselerimizi yıktınız diye, Birleşmiş Milletlerde, bütün dünyayı harekete getirdiler. Bu bakımdan, Kıbrıs için çok önemli olan vakıf idaresi, çok önemli olan ve onurlu, şerefli Kıbrıs Türk'ünün vakıf idarecileri olarak, güneyde kalan yerleri... Ki, biz şimdi, bırakın Kıbrıs'taki Türk'ün sözünü, şimdi biz, "**Hala Sultan**" desek, bizim özümüz harekete gelir. Özümüzü harekete getiren bu yerlerin, esas hüviyeti içinde kalmasını, bunu sağlamak için, gerekirse Sayın Cumhurbaşkanı Denktaş'ın, bu konuşmalarda, karşılıklı konuşmalarda söz etmesi ve esas hüviyetinin aynen öyle kalması, oraya Türk'lüğün damgasını vuran, Türk'lüğün mânâsını bulan şeylerin kalmasıdır esas olan.

Bu bakımdan çok önem gösteriyor. Hiç olmazsa, Vakıf İdaresi'nin ne olursa olsun, güneydekilerin hepsinin şimdiki durumunu ortaya koyacak olan bir envanteri elinin altında tutması lazımdır. Ve, o envanterin yıl yıl takip edilmesinde çok yarar var. Ben Diyanet İşleri Başkanı olarak gittiğim zaman, Sayın Cumhurbaşkanını Denktaş Bey'e de, dostlarımıza da rica ettim, "*Larnaka'daki Hala Sultan ne oldu?*" dedik ve gittim, gördüm. Gerçekten, orayı müzeye çevirmişler, falan, bilmiyorum...

Kısacası, yeni yönetimin, bu kadar önemli, ağır yükler üstlenen Kıbrıs Vakıflar İdaresi'nin yeni gelişmesini, birçok yerlerden, birkaç bakımdan bakmış, gerçekten çok yararlı. Güneydeki malların, kaybolmaması, ne olursa olsun, orası da bizim, yukarı da bizim. Çünkü, tapuları bizim, her bakımdan. Oradaki, bütün insanlık için oluşturulan vakıf yerlerinin kaybolmamasına gayret etmeliyiz. Bunun yanı sıra da, Vakıflar İdaresi, envanterini elinin altında tutmalı, çeşmesi olsun, camisi olsun insanlık için yapılmış İslâmın bu güzel yerleri aynen kalmalıdır. Acaba, böyle bir çalışmaları var mıdır diye rica ediyorum.

Sayın Vakıflar Genel Müdürümüz burada. Türkiye olarak, beri taraftan Rum kesiminde oradaki kiliseleri kurtarmak için Dünya Kiliseler Birliği bütün dünyayı, Birleşmiş Milletleri harekete getirirken, buraya kadar gelen kahraman Vakıflar İdaresi'nin yöneticileri, Kıbrıs Vakıflar İdaresi'nin kazançlarını ve son durumunu burada gösterdikten sonra, bizim de Türkiye Vakıflar Bankası olsun, Vakıflar İdaresi olsun yardım yapmamız, özellikle Lefkoşe'deki Gazi Camiimizin çevresini ve diğer vakıf mallarının daha güzelleştirilmesinde, bütün insanlığa sunulmasında, tahmin ediyorum Türkiye Vakıflar İdaresi çok yardımcı olacaktır. Bu daveti de bundan ileri gelmektedir. Başlangıçta zaten anlatmışlardı. Bu konuda da, Türk halkının, Türkiye'deki Vakıflar İdaresi'ne destek olması gereklidir. İşe yalnız para yapmaz; gönül yapar.

Şimdiden, Türk Vakıflar Yönetimi'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti Vakıflar Yönetimi'ne bu konuda yardımcı olacağını; gerçekten biz de, gerekirse Birleşmiş Milletleri harekete geçirelim.

Sordum Sayın Başkana, "Size yardım yapmıyorlar mı?" dedim. Yardım yapıyorlar; ama, bizim için gelen para Rum kesiminde kalıyor dedi. Ama biz haklıyız. O bakımdan, ne gerekiyorsa, oradaki Türk mallarını, Türk vakfını yalnız bırakmamak gereklidir.

Müsaade buyursanız ikinci kısma geçmek istiyorum. Çok mutlu oldum, bu seneki vakıflar haftasında, Türkiye dışındaki -Sayın Genel Müdürümüz öyle söylediler- "*Türkiye dışındaki vakıflara bakacağız*" dediler. Çok yararlı bir şey, Bilhassa Balkanlar'da, dış ülkelerde, Türk vakıfları, Osmanlı Devleti'nden kalan vakıflar iki kısım: Bir kısmı sosyalist ülkelerde olan vakıf yönetimleri. Bir kısmı da, demokratik ülkelerde olanlar. Sosyalist ülkelerde olan Yugoslavya'da olduğu gibi, -ki dünkü gün yine Makedonya Reisi Uleması geldi, ondan öğrendim- birkaç defa vakıf emvali devlet tarafından alınmış, onlar tekrar işi idare etmişler, yine tekrar vakıflar kurmuşlar. Fakat, en enteresan, Balkanlar'da Yunanistan'ın durumu bizi biraz fazla ilgilendiriyor. Çünkü Yunanistan'da bir taraftan Ortodoks Kilisesi'nin vakıf malları, her türlü özgürlükleri dururken, şimaldeki, kuzeydeki Türk vakıf idaresi yanı sıra, Müslümanların, daha cenupte Türk olarak Müslüman olarak yaptıkları vakıflar var. Bu vakıflar sahipsiz, kimdir sahibi, ne olmaktadır, nasıl yürümektedir, hiç bilinmemektedir. Gerçekten, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, -bu ikinci hatımda- Balkanlardaki çalışmalarının, bilhassa Yunanistan için çok önemi olduğunu sanıyorum.

Bir de, Arap ülkelerinde var. Arap ülkelerindekiler de, karşılıklı birtakım şeyler içindedir. Bu bakımdan, bu yeni çalışmalar gerçekten isabetlidir. Fakat, yapmadan önce, şüphesiz yerinde ve çok geniş araştırmalar yapmak mecburiyetindeyiz.

Uzun konuştum; fakat, gerçekten vakıf işi İslâmın insanlığa sunduğu en güzel özveri, en güzel bir hediyedir. Bir uygarlık görüşüdür.

Bana söz verdiğiniz için tekrar teşekkür ederim.

Kuzey Kıbrıs Vakıflar İdaresi'ni, tekrar selamlıyorum, başanlar diliyorum.

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Biz de teşekkür ederiz efendim.

Buyurun Sayın Altan.

M. Haşim ALTAN (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Merkezi Müdürü) — Efendim, cvvela pek muhterem hocamız Sayın Dr. Lütfü DOĞAN Beyefendi'ye kalben müteşekkirim. Hanımefendi'ye de ayrıca müteşekkirim. Kendilerinin çok yakın tarihte Kıbrıs Türk Millî Arşivi'ni ziyaret ettiklerine yakinen tanışımıdır. Oradaki Kıbrıs vakıf belgelerini yakinen izlediklerini, huzurunuzda ayrıca hatırlatmaktan kıvanç duyuyorum. Lütfü DOĞAN Bey'le, aynı zamanda vaki ziyaretleri sırasında birlikte dinî konuları ve arşiv konularını ve belge konularını birlikte mütalaa ettik.

Efendim, bundan önceki panelist hocalarımız ve değerli Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vakıflar İdaresi heyetinin burada arz ettikleri görüşler ve fikirler, gerçekten Müslüman ülkelerin, Türk ulusunun ve özellikle Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vakıflarıyla bütünleşmek suretiyle, tüm vakıfların gerçek hüviyetini ve geleceğe dönük olacak şekilde alınacak tedbirleri bir yerde vurguladılar ve çok faydalı bir oturum olmuştur. Bu oturumu düzenleyenleri, ayrıca yürekten kutlamayı da şeref addederim.

Efendim, Lütfü DOĞAN Bey, deminki konuşmasında Güney Kıbrıs'ta bulunan, şu anda metruk gibi görünen vakıf emlakın durumu üzerinde endişelerini dile getirdiler. Bu çok yerinde bir endişe. Ancak, hissi olarak konuştuğumu sanmıyorum, bilinçli olarak söylüyorum, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti içerisinde de vakıf mallarımız vardır; ki halen siyasi arenada, politik mesele olarak taviz noktasına getirilmiştir. Bu da, tek kelimeyle Maraş vakıfları, Maraş Arazisidir. Geçmişte İngiliz yönetiminin Kıbrıs Türk yönetimine karşı, Kıbrıs Türk toplumuna karşı uyguladığı sömürge yönetiminde zait gördüğü Türk cemaatına karşı ilk etapta yaptığı hamle, vakıflarına müdahaledir. Ve bu müdahaleler sayesinde, Kıbrıs Türk toplumu, birçok vakıfları elinden yitirmiştir. Gime'deki Hükümet Binasının yerini araştırmız, bir İslâm mezarlığının içerisine yapılmıştır. Lefkoşe'de bugün hükümet binası olarak kullanılan binalara bir nazar ediniz, göreceksiniz, bir İslâm mezarlığı içerisine yapılmıştır. Eğer, Maraş'a gitmek isterseniz, ilk yol kavşağında Pertev Paşa'nın mezarını göreceksiniz. Eski Osmanlı denizcisinin, fatihinin mezarını göreceksiniz. Ama, o mezar, bir round aboudun içerisine sıkıştırılmış. Türk vakıf yöneticilerimiz, oradaki Türk nişanesini ilelebet, gelecek nesillere de tanık olacak şekilde hazırlamak için basit bir mezar örmüştür. Kutlanz kendilerini. Ama, Rumlar buna da tahammül edemediler. İngiliz sömürge idaresinde, o vakıf demirleri, o mezarları dahi yıkmaya, öcünü kendisinden alamadı, gitti mezarını yıkmaya yöneldi ve yıkmaya çalıştı. Esas amaç ne idi; o mezarın olduğu mıntukanın, vakıf bir arazi olduğunun işaretini ortadan silmek, tarih içerisinde yok etmektir. Tabii ki, Rum yönetimlerinin ve sömürge yönetimlerinin Türk toplumuna yönelik asimilasyonu da, buna ekleyecek olursak, tabii ki vakıfların, bu açıdan büyük yara aldığını vurgulamak isteriz.

Bunun dışında, benim gerçekten söyleyebileceğim bir şey varsa, vakıflar sayesinde bugün Türk toplumu var olagelmıştır; çünkü, vakıfların, vakfiye neticesi bırakmış olduğu en büyük tortu, emlaktır, vakıf emlakidir. Allah'a şükürler olsun ki, Allah razı olsun o kişilerden ki, bu vakıf müessesesini ta, o günlerden bugünlere kadar getirmişlerdir.

O bakımdan, geçmiş yıllarda İstanbul Üniversitesi'nde İktisat Fakültesi'nin hazırlamış olduğu bir panelde, "2000 yılına doğru Türk Dış Politikası" adlı bir sempozyumda, Maraş konusunu dile getirmiştım. Buna, bir konu olarak, uluslararası bir yön kazandırma amacındayım. Gerçekten bugün münakaşa meselesi olan ve bir taviz noktası gibi boş tutulan, aslında Türk askerinin kan dökerek almış olduğu o mıntuka, hâlâ bir müzakere süreci içerisinde bir sonuca getirilmek için taviz meselesi

olarak tutulmaktadır. Konuyu burada bir siyasî mesele olarak söylemiyorum. Gerçekten vakıfların, hem her bakımdan Türk toplumunu destekleyici bir yönü olduğunu vurgulamak için söylüyorum.

Daha fazla vaktinizi almak istemiyorum. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz.

Değerli misafirlerimiz, vaktimiz çok daralıyor. Soru sahiplerinin sorularını kısa tutmalarını rica ediyorum.

Buyurun Sayın İLTER.

İsmet İLTER — Efendim, Hanımefendi Büyük Han'da, İngilizlerin çeşitli piyesler oynamak için yapmış olduğu bir platformdan söz ettiler. Aslında Büyük Han'da -Kıbrıs'a birkaç senedir çok çok gidip geldiğim için biliyorum- restorasyon faaliyeti aşağı yukarı 20 yılı buldu. Buna Rumlar zamanında başlamışlar. Onların yaptığı, söylediğiniz betonarme platform betonarme şeklinde devam etmiş, duruyor. Fakat orada çok acayip bir şey var, restorasyon tekniğine de uymayan, bağdaşmayan bir durum var. Oradaki kemerler hep Venedik Kemerü mübarek, sivri sivri; Türk kemerü değil. Halbuki Han'ın öteki kemerleri doğru düzgün Osmanlı mimarisinin eseridir.

O bakımdan, ben özellikle ilgililerden, onların da dikkatlerini çekmek istiyorum. Bu kemerleri ortadan kaldırmak lazım. Orada, iyi bir restoratör hanım var, o bu işi bilir. Ama, ona imkân tanımak lazım. O Han'ın işhanı olarak kullanılması galiba son çaredir. Belki küçük atölyeler olabilir. Bunun dışında, bilemiyorum; ama, pansiyonculuk da yürütülebilir belki. Bunun dışında gösteriye açılması diye bir şey söz konusu olmamak gerekiyor.

Benim ayrıca sormak istediğim, meraklandığım bir konu var. Saray Oteli'nin karşı sırasında bir mevlevihane var. Bugün, ikonların muhafaza edildiği bir yer şeklinde duruyor o. Acaba, onun restorasyonu için, onu iyi bir şekilde sunmak için bir teşebbüsleri olabilir mi? Yani, bütün restorasyon faaliyetleri sanırım Büyük Han üzerinde yoğunlaşıyor. Bu mevlevihanenin ele alınmasında büyük fayda var gibi gelir bana. Acaba o konuda ne düşünüyorlar.

Bir de, güzel bir havadis vereyim. Karayolları olarak biz, Lefkoşe'nin batısında, Göçmenköy'de eski bir taş köprüyü restore ettik, bitirdik.

Teşekkür ederim.

BAKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın HIZAL.

İsmail HIZAL (Araştırmacı, yazar, Afyonkarahisar) — Efendim, Sayın Kıbrıs heyetinin bizlere bahsetmiş olduğu bilgilere teşekkür ederiz. Ancak, araştırmacı olmamız hasebiyle mazbut ve mülhak vakıflarla ilgili vakfiyelerin tamam olup olmadığı hususunda bilgilerini istirdam edeceğiz. Bu birincisi.

İkincisi: Afyonkarahisar'da 1630'dan sonra yazılmaya başlanmış şeriye sicilleri vardır. Bu şeriye sicillerinde Kıbrıs'a atuf eden birçok kayıtlar düşülmüştür. Bunlardan bir tanesi de, 1711 veya Hicri 1061-1060'a tekabül eden, Turunçzâde Mülhak Vakfı ile ilişki kuruluyor. Afyonkarahisar'da Turunçzâde Mülhak Vakfı vardır. Pek çok varlıkları bulunur. Bunun bir kısmı da Kıbrıs'ta bulunmaktadır. Oraya da atuf yapıyor.

Şunu arz etmek istiyorum: Arşivde yalnız müzelerde veya Genel Müdürlükte veyahut da belirli yerlerdeki arşiv değil, bir de, şeriye sicillerindeki kayıtları da araştırmakta yarar vardır. Bu konuda kendilerine yardımcı olabilecek pek çok eleman da mevcuttur. Yeter ki bunu arzu etsinler. Veya, tatlı bir diyalog, ilişki kurulabilsin.

Maruzatım bu kadar, teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Buyurun Sayın VOLKAN.

Cemaliye VOLKAN (Turizm Geliştirme Vakfı, Kıbrıs Temsilcisi) — Kıbrıs'ta doğdum, orada büyüdüm ve şu anda orada yaşıyorum. Benim vurgulamak istediğim konu, anlıyorum çok yakın ilgisinden dolayı Kıbrıs'a burada yaşayan halkın ilgisi çok büyüktür. Fakat, bilemiyorum nedendir, bazı güncel konularda çok yanlış bilgiler var. Ben en azından, burada toplanmış bulunan arkadaşlardan, bu konularda daha titiz davranarak, bilgilerinizi daha iyi bir şekilde ifade etmelerini isteyeceğim.

Biraz önce buraya çıkıp bize soru yönelten bayan, orada yakın zamanda, Kıbrıs'ta yakın zamanda bulunmuş; fakat, hâlâ daha Güzelyurt bölgemize Omurfo diyor. Omurfo, Rumca'dan gelen bir sözcüktür ve Omurfo dedikleri, fakat Güzelyurt olan bölgemiz, şu anda bizim sınırlarımız içerisindedir.

Ayhan DÜRRÜOĞLU — Ben onu sormuştum.

BAŞKAN — Cevaplandırıldı efendim.

Cemaliye VOLKAN — Biliyorsunuz, Kıbrıs Ada olması nedeniyle birçok kültürlerin beşiği olmuştur. Tabii, bu dönem içerisinde etkileşimler olmuştur. Bu nedenle kültürel eserlerde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bunlar, şu anda halen daha, Kıbrıs'ta görülebilir. Nitekim, Perihan Hanım'ın söylediği gibi, Büyük Han'daki platform veya yakından görüldüğü takdirde Selimiye Camii'ndeki bazı Bizans ve... döneminden kalan kalıntılar izlenebilir. Bunlara kimse yok diyemez; fakat, orada bir Türk kültürünün yaşadığını, bunu canlandırmamız gerektiğini kesinlikle söylemek zorundayız.

Benim vakıflardan dileğim, bu eserler üzerinde restorasyon yapılırken, dejenerasyonları temizleyerek özüne uygun bir şekilde restorasyona giderek, orada yaşayan Türk kültürünü canlandırmak, son yıllarda gelişen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti turizmine katkıda bulunarak, bu eserleri canlandırmaktır, canlandırılmasının sağlanmasıdır.

Eski eserler, orada yaşayan toplumların tapu senetleridir. Yani biz, kültürümüzü, orada yaşadığımızı, bu topraklar üzerindeki varlığımızı birtakım mücadeleler sonucunda ispatlamış durumdayız. Fakat biz, şu anda yavaş yavaş gelişmeye başlayan kültür gelişimi ile de, bu topraklar üzerindeki kültür mücadelemizi vermek zorundayız. Aktif savaşlarla yapılan mücadele, artık sonlandırılmıştır. Şimdi yapılması gereken, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşayan kişilerin birleşerek, kültür mücadelesini vermeleridir.

BAŞKAN — İstirham etsem, lütfen toparlar mısınız efendim; çünkü süremizi şimdiden aşmış bulunuyoruz.

Cemaliye VOLKAN — Bitiriyorum efendim.

Bu mücadeleyi yaparken, benim dileğim, Kıbrıs'ta yaşayan herkesin ve bize en büyük destekçi olan Anavatan'daki soydaşlarımızın el ele ve gönül gönüle çalışmasıdır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

Sanıyorum bu son soru sahibiydi.

Önce, soruların bir kısmını cevaplaması için Dr. Sayın Rauf ÜNSAL'a söz veriyorum.

Lütfen, sorulan soruları mümkün olduğu kadar kısa cevaplandırın efendim.

Dr. Rauf ÜNSAL — Efendim, takdir edersiniz ki, büyük bir zaman dilimini, küçük bir zaman dilimi içerisinde anlamak pek kolay değildir. Biz onu, özeler içerisinde yapmaya çalıştık.

Sayın Perihan ARIBURUN'u yakından tanımaktan mutluluk duyuyorum. Çünkü, müşterek akrabalarımız vardır. Endişelenmesinler, kendilerini, buradan yetkili bir kişi olarak temin etmek isterim. Restorasyon zaten ismi üzerindedir, restorasyon aslına döndürmektir. Dolayısıyla Büyük Han konusunda endişelenecek hiçbir şey yoktur. İleriki uygulaması, bir kültür hazinesinin dünyanın gözleri önüne serilmek aslına uygun olarak kullanmaktan öteye bir şey düşünmek mümkün değildir.

Sayın Lütfü DOĞAN büyüğümün, eskiden beri tanışırız, çok büyük katkıları vardır Kıbrıs Diyanet İşleri'ne. Güneydeki vakıf mallar üzerindeki endişelerini aynen paylaşıyoruz. Ama, yine biliyor ki, bugün Kıbrıs'ta güncel olan konu, politik anlaşmayı temin etmektir. Tabii, politik anlaşma temin edildikten sonra, güneydeki vakıf mallar veya diğer kişisel mal varlıkları hep birlikte mütalaa edilecektir. Biz bu konudaki araştırmalarımızı ve çalışmalarımızı sürekli devam ettiriyoruz. Envanterlerimiz tamamdır.

Yalnız, bir konuda aydınlattığınız müteşekkirim, bunların her sene envanter çalışmalarıyla eksilenlerini falan tespit etmekte yarar olacağı kanaatini ben de paylaşıyorum.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Efendim, geri kalan soruları Sayın BARIŞ cevaplandıracaklar.

Buyurun efendim.

Ayer BARIŞ — Efendim, ben de tüm soru sahiplerine öncelikle teşekkür ediyorum, ilgilerinden dolayı.

Not edebildiğim kadarıyla, kısa kısa yanıt vermeye çalışayım. Aslında bir kısmı da yanıtlanmış gözüküyor.

Efendim, bu yabancı uzman konusu, biz eski eserlerin restorasyonu konusunda, uzmanlık gerektiren bu konuda, devletin bir uzman kuruluşu olan Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin görüşleri doğrultusunda hareket ediyoruz. Kullandığımız uzmanlar da, tabiatıyla devlet uzmanıdır.

Güzelyurt konusu konuşulduğu için onu geçiyorum. Elbette ki, KKTC sınırları içerisinde.

Ayhan DÜRRÜOĞLU — Efendim, devlet uzmanı derken, devletin temin ettiği yabancı uzmanlar mı restorasyonu yapan?

Ayer BARIŞ — Hayır efendim, restorasyonu yapanlar, tamamen Türk işçiler ve Türk uzmanlardır.

Büyük Han'ın nasıl kullanılacağı konusunda da soru vardı zannediyorum. Turizm amaçlı diye düşünülebilir, ancak, Sayın Başkanın da ifade ettiği gibi, tabii eski eseri de rencide etmeyecek çerçevede düşünüyoruz. Şimdiki hedefimiz, ifade ettiğim gibi, dört-beş yıl sonrası, bu restorasyon işini tamamlamaktır.

Lütfü DOĞAN Hocamıza Sayın Başkan cevap verdikleri için geçiyorum.

İsmet Beyefendi, Büyük Han'ın restorasyon biçimiyle ilgili şeyler söyledi. İlk fırsatta biz İlkay Hanım'la kendilerinin dediği çerçevede temas kurmayı vaadediyoruz.

Diğer, eski eserlerin restorasyonu konusuna gelince, bahsederken de söyledim, bu bir finans sorunudur, elbette. Önceliklerimiz tespit edilmiştir. İnşallah öngördükleri mevlevihaneyi de, ilk fırsatta restorasyon açısından ele alacağız.

Efendim, ben mülhak vakıflarla ilgili bazı rakamlar vermişim. O rakamları teyit ediyorum.

Bu arada, şeriye sicillerinin de Kıbrıs Vakıfları Genel Müdürlüğü bünyesinde muhafaza edildiğini de ayrıca ifade ediyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Son olarak Sayın ÜNSAL bir noktayı daha aydınlatmak istiyorlar. Sözü kendilerine veriyoruz.

Buyurun efendim.

Rauf ÜNSAL — Efendim, bir noktayı açıklamakta fayda var. İLTER Beyefendi idi zannediyorum, Kıbrıs'ta Büyük Han restorasyonu 1970'li yıllarda başlamıştır. Rumlar zamanında başlatılmıştır. Buna açıklık getirmek istedim. Tamamen Türkler tarafından, Evkaf İdaresi tarafından finanse edilen bir çalışmadır. Beton platform diye bahsettikleri, restorasyon hareketi hareketi içerisinde bir olay değildir, o İngilizler döneminde Hanımefendi'nin bahsettiği gibi, çok eskiden oraya konmuş bir olaydır. Restorasyon hareketi içerisinde bir olay değildir o.

Ayça ADALILAR — Son sözü alabilir miyim efendim.

BAŞKAN — Lütfen çok kısa.

Ayça ADALILAR — Efendim, konu buraya kadar gelmişken, Büyük Han, -çok yakinen takip ediyorum- Türkler döneminden başlamıştır ve fevkalade güzel restore ediliyor. Ancak, eğer kültür Türk köküne dönecekse, zamanında yapıldığı özü taşıyacak ise, söz konusu olan platformun oradan kaldırılması lazımdır. Çünkü, o dönemde yapıldığı zaman orada İngiliz tiyatrosu yoktu efendim. O, ne ise, ona dönecektir. Çünkü, bir ay önce, Kıbrıs'ta, Arkaik Dönemden Bugüne adlı sempozyumumuzda, biz dönemlerini tespit ettik. Kıbrıs, İsa'dan önce üçüncü binden beri Türk'tür. Yani, paolotik dönemden beri Türk'tür, Türk izleri vermiştir. Asırlar itibariyle bıraktığı izler arasında, söz konusu Han da, yine Türk dönemini yansıtmaktadır. Buraya bir başka kültür gelip bir yama gibi yapıştırdığı tiyatroyu, orada Türk eseri diye tutmam mümkün değildir eğer restore ediyorsam.

Kemer stili de, zannedildiği gibi Venedik olayı değildir. Zaten derinlemesine incelediğim zaman, Venedik diye adlandırdığım insanlar da, kaybolan Türk kökeninin parçalarıdır. Orta Asya'dan geliş izleri vardır. Gelip yerleşme olayları vardır. Ve kemer, birbirine bağlı olaylardır. Selçuklu, Osmanlı kemer yapısı birbirine bağlı olaylardır.

Yani, şu anda oradaki restorasyon tam özüne uygun yapıyor efendim.

Ayrıca, Omurfo sözü, derinlemesine incelendiğinde, Güzelyurt'tan önce Al Asya adını taşır. Al Asya adı, Türk kökeninin ifadesi olan bir kelimedir. Bugün Al Asya adı unutulmuştur, Omurfo daha çok bilinir. Son günlerde de, Güzelyurt olarak yeniden telaffuz edilmeye başlamıştır. Yani, kökü anyor isek, restorasyonlarda iyice köke inerek, o kök tabirlerle birlikte getirelim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Biz de teşekkür ederiz.

Efendim, bu öğleden sonraki oturumda, bize çok kıymetli bilgiler sunan değerli iki konuşmacıya ve değerli katkılarıyla ufuklarımızı genişleten ve müdahale eden değerli misafirlerimize tabî her şeyin başında bir araya gelmemizi bir hafta düzenleyerek mümkün kılan Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne teşekkür ediyorum.